

วารสาร นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2564

แนวทางการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสู่ความเป็นเลิศ
THE GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT OF PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL
PALI SECTION CURRICULUM FOR EXCELLENCE

พระมหาสุธรรม สุรตโน (แก้วเคน)

นักวิชาการอิสระ

(Phramahasutham Suratano/Khewkhen)

independent scholar

Corresponding author Email : suthira57477@gmail.com

(Received : January 30, 2021 ; Revised : January 30, 2021 ; Accepted : February 3, 2021)

บทคัดย่อ

บทความนี้วิเคราะห์ถึงแนวทางการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสู่ความเป็นเลิศ การศึกษาพบว่าสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีทั้งหมด 5 ด้าน คือ 1) หลักสูตร 2) การจัดการเรียนการสอน 3) สื่อการเรียนการสอน 4) กิจกรรมการเรียนการสอน 5) การวัดผลและประเมินผล คณะสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรดำเนินการพัฒนาหลักสูตรในด้าน 1) ด้านปัจจัย 2) ด้านกระบวนการ 3) ด้านผลผลิต ดังนั้น แนวทางการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสู่ความเป็นเลิศของคณะสงฆ์ ควรประกอบด้วยองค์การค้ำถึงหลัก 4 ประการ คือ ความคาดหวังของสังคมต่อบทบาทของสถาบันสงฆ์ ความต้องการการศึกษาของคณะสงฆ์ ความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาของชาติตลอดจนร่วมอยู่ในระบบการจัดการศึกษาของชาติไม่แยกส่วนเฉพาะสงฆ์ พิจารณาปรับปรุงหลักสูตรให้ได้มาตรฐานโดยสอดคล้องหลักสูตรบาลีลงในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-แผนกสามัญศึกษา ปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอน สร้างบรรยากาศการเรียนการสอน ปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรเพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้เท่าทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน สามารถนำความรู้มาปรับประยุกต์ให้คนรุ่นใหม่ได้เข้าใจมองเห็นคุณค่า ส่งเสริมมาตรฐานครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มีสวัสดิการถวายที่เหมาะสม ระดมทรัพยากรต่างๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน รัฐควรเกื้อหนุนงบประมาณการศึกษาทางธรรมให้เพียงพอเช่นเดียวกับการศึกษาทางโลกอย่างเท่าเทียม

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา, หลักสูตร, พระปริยัติธรรมแผนกบาลี, ความเป็นเลิศ

Abstract

This paper examines the guidelines for the development of Phrapariyattidhamma school Pali section curriculum for excellence. The results show that there are 5 aspects of

Phrapariyattidhamma school Pali study; 1) Curriculum, 2) instructional management, 3) instructional media, 4) instructional activity and 5) evaluation and evaluation. Thus the guidelines for the development of Phrapariyattidhamma school Pali section curriculum for excellence 4 considerable principles; 1) society expectation of monks' role, 2) monk education expectation, 3) national education-plan agreement and 4) national education-system connection by consideration for upgrading the curriculum to the standard by incorporating the Pali Phrapariyattidhamma into the Phrapariyattidhamma and general education curriculum, modify the learning process, create a learning atmosphere, improve curriculum content about the current situation, they can bring knowledge to adapt to new people to understand the value, promote the standards of Pali teachers and the right offerings, mobilize resources to use in teaching management. The state should support adequate education budgets as well as worldly education.

Keywords: the guidelines for the development, curriculum, Phrapariyattidhamma school Pali, excellence.

บทนำ

การบวชเณรและบวชพระในสังคมไทย เป็นทางเลือกในการแสวงหาโอกาสทางการศึกษาและการไต่เต้าทางอาชีพของคนที่มีฐานะยากจนในชนบทจำนวนมากที่ไม่มีโอกาสรับการศึกษา และประเพณีการบวชเรียนซึ่งมีความหมายว่า “บวชคู่กับเรียน เมื่อบวชก็ต้องเรียน หรือที่บวชก็เพื่อเรียน” (พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2529:3) ระบบการศึกษาของสงฆ์ได้ถูกแยกออกจากระบบการจัดการศึกษาสำหรับประชาชน หรือระบบการศึกษาของชาติ ถูกจัดให้อยู่ในความดูแลของกรมการศาสนาในสมัยก่อนหน้านี้อันและมหาเถรสมาคม ด้วยเหตุที่ผู้เรียนอยู่ใน "ภิกษุภาวะ" แม้จะเป็นหลักสูตรเดียวกับการศึกษาสำหรับบุคคลทั่วไป เช่น หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โครงสร้างการบริหารการศึกษาเช่นนี้จึงก่อให้เกิดปัญหาทางการศึกษาของคณะสงฆ์ในด้านต่างๆ ตลอดมา “เนื่องจากการจัดการศึกษามีใช้ภาระหน้าที่หลักของกรมการศาสนาและมหาเถรสมาคมเหมือนเช่นกรมอื่นๆ ในกระทรวงศึกษาธิการ หากพิจารณาโครงสร้างการบริหารการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ จะเห็นความแตกต่างระหว่างการจัดการศึกษาของฆราวาสและการศึกษาสงฆ์อย่างชัดเจน เพราะในหน่วยงานระดับกรม 14 หน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาจำแนกตามระดับอย่างชัดเจนถึง 7 หน่วยงาน และเน้นเฉพาะการศึกษาของฆราวาส” (สุภาพร มากแจ้ง, 2542:239) รัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติทุกฉบับ มิได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาของคณะ สงฆ์ไว้เป็นส่วนเฉพาะต่างหากจากการศึกษาของประชาชน ในความเป็นจริงการศึกษาของคณะสงฆ์ควรเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษา

แห่งชาติและใช้หลักการในการจัดตามแนวทางการจัดการศึกษาที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติด้วย การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นระบบการศึกษาที่สำคัญของพระพุทธศาสนา และการจัดการศึกษาของไทยแต่โบราณกาล มีวัดเป็นศูนย์รวมหรือเป็นสถานที่เรียน มีพระสงฆ์ทางหน้าที่เป็นครูสอน และมีพระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไปเป็นผู้เรียน ปัจจุบันการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้ง 2 แผนก ดำเนินการโดยองค์กรของคณะสงฆ์ไทยคือ กองธรรมสนามหลวง และกองบาลีสนามหลวง ซึ่งได้ดำเนินการตามนโยบายของมหาเถรสมาคมและสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 และกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธรศาสนา พุทธศักราช 2548 โดยทั้งกองธรรมสนามหลวงและกองบาลีสนามหลวงรับผิดชอบในส่วนของการกำหนดนโยบาย หลักสูตร และการวัดผลประเมินผล โดยมีสำนักศาสนศึกษาและสำนักเรียนรับผิดชอบด้านการจัดการเรียนการสอน “ปัจจุบันมีพระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไป ที่กำลังศึกษาอยู่ในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรม ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ประมาณ 2,500,000 รูป/คน วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาคือ สร้างศาสนทายาทสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาทางเลือกของกุลบุตรผู้ศึกษาโดยสิทธิตามพระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 และกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธรศาสนา พุทธศักราช 2548 และผู้สนใจศึกษาหลักธรรมศาสนของพระพุทธศาสนาในรูปแบบของธรรมศึกษาและบาลีศึกษา เพื่อเป็นการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรม”(สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,2558:6)

สรุปว่า “การศึกษาของไทยแต่เดิมมีศูนย์กลางอยู่ที่วัดกับวัง มีประเพณีการบวชเรียนและใช้วัดเป็นแหล่งการศึกษา จึงมีการจัดการศึกษาให้กับคณะสงฆ์ที่อยู่ในวัด สอนทั้งวิชาหนังสือ และวิชาพระธรรมวินัย”(พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต),2531:118) และ“แต่เดิมมาสถานที่ซึ่งใช้เป็นแหล่งศึกษาเล่าเรียน คือ หอฉัน หอสวดมนต์ ศาลาการเปรียญ กุฏิ ซึ่งถือเป็นโรงเรียนใหญ่”(สุนน อมรวินิจฉัย,2535:135) เมื่อพระฉันภัตตาหารที่หอฉันเสร็จแล้ว ก็จะมีการเลี้ยงอาหารศิษย์ด้วย หลังจากนั้นจึงให้เป็นสถานที่เล่าเรียนต่อไป ส่วนหอสวดมนต์นั้น ส่วนใหญ่พระใช้สวดมนต์เวลาค่ำ เวลากลางวันจึงใช้เป็นสถานที่เล่าเรียน นอกจากนี้ตามกุฏิและห้องของพระสงฆ์ ยังใช้เป็นโรงเรียนขนาดย่อม สอนนักเรียนแห่งละ 2 ถึง 5 คน

สภาพปัจจุบันที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ผลจากการที่รัฐได้ออกพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 และมีกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่งผลให้ระบบการศึกษาของชาติเปิดกว้าง ให้โอกาสแก่ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามชอบใจ อีกทั้งระบบการศึกษาของรัฐได้ขยายออกไปอีก ส่งผลโดยตรงต่อศาสนทายาทที่จะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาลดจำนวนน้อยลง การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีลดลงอย่างต่อเนื่อง คณะสงฆ์ควรที่จะปรับปรุงหลักสูตรกลับไม่ปรับปรุง เพื่อให้การศึกษาของคณะสงฆ์เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป และทางอย่างไรเพื่อให้มีการแต่งตั้งคัมภีร์ที่มีคุณค่าทางพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น ให้

แพร่หลายเป็นที่ยอมรับของสังคมไทยต่อไป ในรอบทศวรรษที่ผ่านมาสภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีทั้ง 5 ด้าน สรุปได้ ดังนี้

- 1) ปัญหาอุปสรรคด้านหลักสูตร คือ เนื้อหาของหลักสูตร มีมากเกินไป ขาดการแก้ไขปรับปรุง และไม่เหมาะสมกับผู้เรียนในปัจจุบัน
- 2) ปัญหาอุปสรรคด้านการจัดการเรียนการสอน คือ การจัดครูเข้าสอนยังไม่เป็นระบบและได้มาตรฐาน ขาดแผนการเรียนการสอนที่ชัดเจน และการสอนขาดความยืดหยุ่น
- 3) ปัญหาอุปสรรคด้านสื่อการเรียนการสอน คือ สื่อที่ทันสมัยมีไม่เพียงพอ สื่อที่มีอยู่ขาดคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน
- 4) ปัญหาอุปสรรคด้านกิจกรรมการเรียนการสอน คือ กิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน มีน้อยเกินไป ขาดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับสิ่งที่ได้เรียนมา
- 5) ปัญหาและอุปสรรค ด้านการวัดผลและประเมินผล คือ เวลาในการเตรียมตัวเพื่อวัดผลประจำเดือนน้อยเกินไป การวัดผลเน้นความจำเป็นหลัก และขาดการบันทึกข้อมูลที่เป็นระบบ ขาดแผนการเรียนการสอนที่ชัดเจน และการสอนขาดความยืดหยุ่น

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ที่มีผลต่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลี เพราะถ้าไม่รู้จักภาษาบาลีแล้ว ก็จะไม่มีความรู้และเข้าใจพระพุทธรวจนะในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธศาสนาก็จะต้องเสื่อมสูญไปด้วย ด้วยเหตุนี้ กษัตริย์ผู้เป็นศาสนูปถัมภกตั้งแต่โบราณมา จึงทรงทางนุบำรุงสนับสนุนการเล่าเรียนพระปริยัติธรรม และทรงยกย่องพระภิกษุสามเณรที่เรียนรู้พระพุทธรวจนะ โดยพระราชทานนราขูปการต่างๆ มีนิตยภัตร เป็นต้น จึงจัดให้มีการสอบพระปริยัติธรรม เพื่อให้ปรากฏต่อสาธารณชนว่า “พระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้มากน้อยแค่ไหนเพียงใด เมื่อปรากฏว่าพระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้ถึงขั้นที่กำหนดไว้ พระมหากษัตริย์ก็ทรงยกย่องพระภิกษุสามเณรรูปนั้นให้เป็นมหาเปรียญ ครั้นอายุพรรษาถึงขั้นเถรภูมิ ก็ทรงตั้งให้มีสมณศักดิ์ในสังฆมณฑล ตามควรแก่คุณธรรมและความรู้ เป็นครูบาอาจารย์สอนพระปริยัติธรรมสืบๆ กันมาจนบัดนี้”(กรมการศาสนา,2539:3) “การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ยังนับได้ว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเป็นการศึกษาที่ทางให้พระภิกษุสามเณรจบการศึกษาของคณะสงฆ์ และมีคุณวุฒิทางพระพุทธ-ศาสนาสูงสุด”(กรมการศาสนา,2541:2) การศึกษาภาษาบาลีเกี่ยวเนื่องกับการแปลศัพท์ตีความพระธรรมวินัยตามหลักไวยากรณ์ เป็นการรักษาลักการเดิมหรือความหมายของพระพุทธรวจนะตามที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก เป็นการป้องกันสัทธรรมปฏิรูปได้ และการเรียนภาษาบาลีต้องใช้ความอดุสาหวิริยะและแรงจูงใจเป็นอย่างมาก จึงถือได้ว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีช่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพสูงขึ้นได้อีกทางหนึ่ง

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ที่มีผลต่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลี เพราะถ้าไม่รู้จักภาษาบาลีแล้ว ก็จะไม่มีความรู้และเข้าใจพระพุทธรวจนะในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธศาสนาก็จะต้องเสื่อมสูญไปด้วย ด้วยเหตุนี้ กษัตริย์ผู้เป็นศาสนูปถัมภกตั้งแต่โบราณมา จึงทรงทางนุบำรุงสนับสนุนการเล่าเรียนพระปริยัติธรรม และทรงยกย่องพระภิกษุสามเณรที่เรียนรู้พระพุทธรวจนะโดยพระราชทานรางวัลการต่างๆ มีนิตยภัตรเป็นต้น จึงจัดให้มีการสอบพระปริยัติธรรม เพื่อให้ปรากฏต่อสาธารณชนว่า “พระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้มากน้อยแค่ไหนเพียงใด เมื่อปรากฏว่าพระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้ถึงขั้นที่กำหนดไว้ พระมหากษัตริย์ก็ทรงยกย่องพระภิกษุสามเณรรูปนั้นให้เป็นมหาเปรียญ ครั้นอายุพรรษาถึงขั้นเถรภูมิ ก็ทรงตั้งให้มีสมณศักดิ์ในสังฆมณฑล ตามควรแก่คุณธรรมและความรู้ เป็นครูบาอาจารย์สอนพระปริยัติธรรมสืบๆ กันมาจนบัดนี้”(กรมการศาสนา,2539:3) “การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ยังนับได้ว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเป็นการศึกษาที่ทางให้พระภิกษุสามเณรจบการศึกษาของคณะสงฆ์และมีคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนาสูงสุด”(กรมการศาสนา,2541:2) ประกอบกับการเรียนภาษาบาลีเกี่ยวเนื่องกับการแปลศัพท์ ศีลธรรมพระธรรมวินัยตามไวยากรณ์ เป็นการรักษาหลักการเดิมหรือความหมายของพระพุทธรวจนะตามที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก เป็นการป้องกันสัทธรรมปฏิรูปได้ และการเรียนภาษาบาลีต้องใช้ความอดทนวิริยะและแรงจูงใจเป็นอย่างมาก จึงถือได้ว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีช่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพสูงขึ้นได้อีก ทางหนึ่ง

หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนับแต่สมัยสุโขทัยสืบมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การศึกษาของพระภิกษุสามเณรมีอยู่อย่างเดียว คือ “การศึกษาพระปริยัติธรรม วิธีการสอน และการสอบตามประเพณีดั้งเดิม คือ การแปลด้วยปากสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระเจ้าแผ่นดิน พระภิกษุสามเณรผู้สอบพระปริยัติธรรมได้ทรงยกย่องแต่งตั้งเป็นเปรียญ แต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เรียกว่า “บาเรียน” จัดเป็น 3 ชั้นคือ ชั้น 1 เรียกว่าบาเรียนเอก ชั้น 2 เรียกว่าบาเรียนโท ชั้น 3 เรียกว่าบาเรียนตรี หลักสูตรที่ใช้สำหรับเล่าเรียนและสอบความรู้ ใช้พระไตรปิฎกเป็นอักษรขอมจารึกลงในใบลาน ผู้แปลได้พระสูตรที่คณะกรรมการกำหนดให้ได้เป็นบาเรียนตรี แปลได้พระสูตรพระวินัยเป็นบาเรียนโท แปลได้ทั้งพระสูตรพระวินัยและพระปรมัตถ์เป็นบาเรียนเอก ครั้นถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในรัชกาลที่ 2 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขหลักสูตรที่ใช้สอนและสอบพระปริยัติธรรมเสียใหม่ ความประสงค์เพื่อจะให้พระภิกษุสามเณรผู้รับการศึกษา มีความรู้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยจัดชั้นบาเรียนเป็นประโยคๆ ผู้สอบได้ตั้งแต่ประโยค 3 ขึ้นไป จึงนับว่าเป็นบาเรียน เรียกตามลำดับชั้นว่าบาเรียน 3 ประโยค 4 ประโยค ตามลำดับจนถึง 9 ประโยค”(กรมการศาสนา ,2539:2567-390) การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในสมัยรัตนโกสินทร์เป็นระบบการจัดการศึกษาที่ยังคงรูปแบบคล้ายสมัยอยุธยาตอนปลาย ทั้งด้านสถานที่เรียน ครูผู้สอน แต่มีการแก้ไขหลักสูตรการเรียนการสอน และการสอบ

ใหม่ ในสมัยรัชกาลที่ 2 หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีถูกจัดแบ่งหลักสูตรให้กว้างออกไปเป็น 9 ชั้น คือ ชั้นประโยค 1 ถึงชั้นประโยค 9 พร้อมทั้งจัดให้มีผู้รับผิดชอบเป็นสัดส่วน และเปลี่ยนระบบการสอบจากปากเปล่าเป็นสอบด้วยข้อเขียนในสมัยปลายรัชกาลที่ 6 เมื่อปี พุทธศักราช 2459 โดยใช้คัมภีร์ประเภทอรรถกถาและฎีกา มาเป็นแบบเรียน และแบบสอบแทนพระไตรปิฎกจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ เมื่อนับความเก่าแก่ของหลักสูตรจะพบว่าใช้มาแล้วกว่า 100 ปี ในขณะที่หลักสูตรแกนกลางของระบบการศึกษาแห่งชาติได้ถูกปรับเปลี่ยนเกือบทุก 5 ปี

สมัยรัชกาลที่ 9 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (พุทธศักราช 2489) เป็นต้นมาการศึกษาพระปริยัติธรรมยุคนั้นนับได้ว่าเป็นยุคที่ทันสมัยแล้ว สำนักเรียนบาลีมีขึ้นทั่วราชอาณาจักร ความนิยมต่อการเรียนพระบาลีมามากขึ้น ทางราชการได้ออกกฎการเทียบหรือรับรองวิทยฐานะของผู้เรียนบาลี ผู้สอบเปรียญ 5 ประโยคได้ จะได้รับการเทียบวุฒิมหาบัณฑิตกับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ม.6 และเปรียญ 9 ประโยคเท่ากับปริญญาตรี สาขาสังคมศาสตร์ “อย่างไรก็ตามเมื่อ พุทธศักราช 2494 ได้มีระเบียบองค์การศึกษาว่าด้วย การจัดการศึกษา พุทธศักราช 2494 ขึ้นมาแทนฉบับเดิม ที่เคยใช้มาตั้งแต่ พุทธศักราช 2491” ปัจจุบันการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มีองค์กรของคณะสงฆ์ไทย คือ กองบาลีสนามหลวง มีแม่กองบาลีสนามหลวงกำกับดูแล โดยการกำหนดนโยบาย กำหนดหลักสูตรที่เป็นหลักสูตรเดิมใช้เรียนสอนและวัดผลการเรียนการสอนมากกว่า 100 ปี และดำเนินการจัดวัดผลการเรียนระดับประเทศเรียกว่า “สอบบาลีสนามหลวง” มีกระบวนการเริ่มแต่การออกข้อสอบ จัดสอบ ประกาศผลสอบ และออกหนังสืออันเป็นหลักฐานแสดงวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรมให้กับผู้สอบผ่านในแต่ละชั้นประโยค ส่วนการบริหารและการจัดการเรียนการสอน มีสำนักเรียน สำนักศาสนศึกษา และโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัด เป็นผู้ดำเนินการในแต่ละสำนัก ซึ่งการบริหารการคณะสงฆ์กองบาลีสนามหลวงในปัจจุบัน

หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ได้รับการปรับปรุง และพัฒนาโดยกองบาลีสนามหลวง กำหนดหนังสือตำราเรียนมีวิชาหลัก 4 วิชา แยกเป็นรายวิชาย่อยได้ 7 วิชา ในแต่ละชั้นประโยคมีไม่เกิน 4 วิชา ดังนี้

- 1) วิชาบาลีไวยากรณ์ แยกเป็นวิชาบาลีไวยากรณ์ สำหรับประโยค 1-2 และประโยค ป.ธ. 3
- 2) วิชาบูรพภาค เกี่ยวกับภาษาไทยและรูปแบบหนังสือราชการสำหรับชั้นประโยค ป.ธ. 3
- 3) วิชาวากยสัมพันธ์ เฉพาะประโยค ป.ธ. 3
- 4) วิชาแปลมคธเป็นไทย หรือแปลบาลีเป็นไทยเป็นวิชาหลักที่ต้องเรียนทุกชั้นประโยคแตกต่างกันโดยคัมภีร์ที่กำหนดให้เรียน
- 5) วิชาแปลไทยเป็นมคธ ตั้งแต่ประโยค ป.ธ. 4 ถึง ประโยค ป.ธ.9
- 6) วิชาแต่งไทยเป็นมคธ เฉพาะประโยค ป.ธ.9

7) วิชาแต่งงานที่ภาษาบาลี เฉพาะประโยค ป.ธ. 8(ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี,2554:4)

สรุปว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีแต่ละแห่งมีเจ้าอาวาสเป็นผู้บริหารสูงสุดเรียกว่า “เจ้าสำนักเรียน” หรือ “เจ้าสำนักศาสนศึกษา” และมีอาจารย์ใหญ่ทางหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับการศึกษาโดยตรง การบริหาร และการจัดการเรียนการสอนในแต่ละสำนักเรียนจะมีความเป็นอิสระ ไม่ขึ้นตรงต่อกองบาลีสนาทมหลวง แต่จะมีความสัมพันธ์กัน โดยผ่านการสอบโดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้ประสานงาน และช่วยอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการเรียนการสอนและการสอบ จากลักษณะการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักเรียนแต่ละแห่งไม่ได้ดำเนินการในการจัดการศึกษาแบบครบวงจร ทั้งการเรียนการสอน และการสอบวัดผลของการศึกษา มีหน้าที่เพียงเตรียมความรู้แก่พระภิกษุสามเณร สำหรับเตรียมตัวเข้าสอบบาลีสนาทมหลวงเท่านั้น ระบบการจัดการศึกษาเช่นนี้ คล้ายกับการจัดสอบเทียบความรู้ ของกรมการศึกษานอกโรงเรียนในปัจจุบัน จึงมีปัจจัยหลายประการที่ทางให้การศึกษาระยะพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ไม่เกิดความก้าวหน้าไปสู่เป้าหมายของการจัดการศึกษาตามที่ต้องการได้ แต่กลับอยู่ในสภาพที่ทรงตัว และรอวันทรุดลงอย่างต่อเนื่องๆ ปัจจัยดังกล่าว เช่น “หลักสูตรที่ใช้ในการเรียนการสอนในปัจจุบัน ก็เป็นหลักสูตรเก่า ไม่ได้รับการปรับปรุง ให้เข้ากับยุคสมัยและผู้เรียน วิธีการเรียนการสอนก็เน้นการจำเนื้อหาเป็นหลัก มากกว่าวิธีการ อื่น ๆ ซึ่งทางให้ผู้เรียนที่มีความสามารถทางความจำน้อย หมดความอดทนและเบื่อหน่าย ต่อการศึกษา ที่สุดก็จะหันไปหาการศึกษาแผนกอื่น หรือลิกขาออกไป การศึกษาระยะพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในปัจจุบัน มีองค์กรของคณะสงฆ์ไทย คือกองบาลีสนาทมหลวงทางหน้าที่หลักในการบริหารการศึกษาอย่างเป็นระบบ และมีกฎเกณฑ์ และระเบียบในการปฏิบัติมากกว่าในยุคสมัยที่ผ่านมา แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ ที่ต้องรีบปรับปรุง เพราะในแต่ละปีมีจำนวนผู้สอบได้น้อย มีนักเรียนสอบตกจำนวนมากเช่นในปี พุทธศักราช 2553 มีนักเรียน คงสอบทั้งหมด 21,139 สอบได้ 3,234 สอบตก 12.538 สรุปว่ามีผู้เรียนสอบได้เฉลี่ยทุกระดับชั้นเพียงร้อยละ 15.30 เท่านั้น และพระภิกษุสามเณรที่ศึกษาในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มีจำนวนที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เพราะขาดความเชื่อมั่นในการศึกษาระยะพระปริยัติธรรมแผนกบาลี โดยมีความถามว่า “จะศึกษาไปเพื่ออะไร ทั้งยังต้องใช้ ความเพียรพยายามในการเรียนสูง และใช้เวลา นานกว่าที่จะจบการศึกษาชั้นสูงสุดครูผู้สอนในแผนกนี้ยังมีจำนวนไม่เพียงพอ บางรูปต้องทางหน้าที่สอน และเรียนควบคู่กันไปด้วย ใช้ระบบแบบที่สอนน้อย ไม่มีความรู้และประสบการณ์ในการสอน จึงทางให้ผลสัมฤทธิ์ของการศึกษาแผนกนี้อยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำสื่อการเรียนการสอน คือตำราและครูสอนเป็นหลัก สื่อสมัยใหม่ที่ช่วยสนับสนุนการเรียนการสอนมีไม่เพียงพอกับความต้องการของครูผู้สอน และนักเรียน ทางให้การเรียนการสอนขาดความน่าสนใจ และสิ้นเปลืองเวลามาก กว่าจะอธิบายเนื้อหาให้นักเรียนเข้าใจได้การวัดและประเมินผล จะวัดความจำเป็นหลักมากกว่าการคิดวิเคราะห์ และการนำไปประยุกต์ใช้ และการออกข้อสอบก็เป็นชุดเดียวกันทั้งหมดในแต่ละระดับชั้น ไม่ได้มีการคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนด้วยปัจจัยหลักๆ เหล่านี้ จึงทางให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาแผนกบาลี อยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำ และในอนาคตบุคลากรที่เข้ามาเรียนในแผนกนี้อาจจะลดลงไปเรื่อยๆ หากยังไม่มี การปรับปรุง

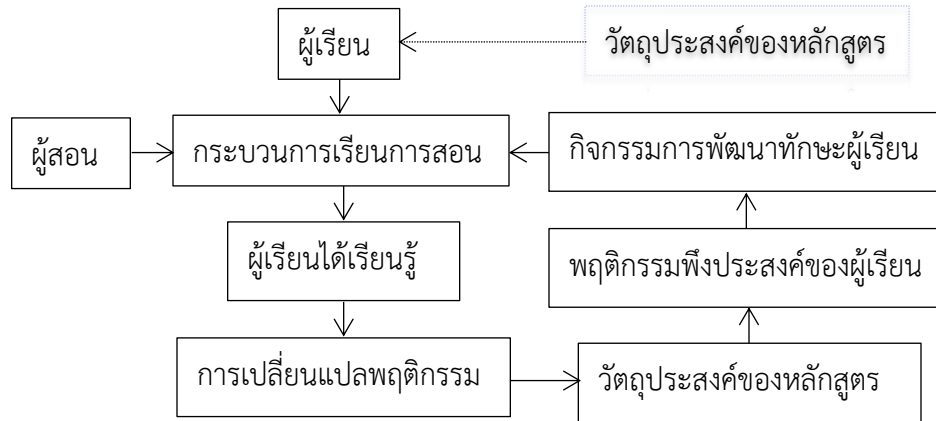
เปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาให้เข้ากับยุคสมัย และเป็นประโยชน์กับตัวผู้เรียน ให้ได้มากที่สุด” (สมชาย ไม้ตรี, 2539:285)

แนวทางการพัฒนาหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสู่ความเป็นเลิศ

การจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไปมีองค์ประกอบที่สำคัญๆ ในปัจจุบัน เช่น ครูผู้สอน ผู้เรียนและวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน ครูจะทางหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะแนวทางในการเรียน ทางให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดี มีพัฒนาการอย่างถาวรเกิดขึ้นแก่ผู้เรียน สามารถจะทางในสิ่งที่ต้องการได้โดยที่ไม่เคยทางเป็นมาก่อน การเรียนการสอนที่จะให้ผู้เรียนเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปอย่างไร ก่อนจัดการเรียนการสอนจะต้องกำหนดพฤติกรรม เงื่อนไขและมาตรฐานเอาไว้อย่างชัดเจนว่า หลังจากจบการเรียนการสอนแล้ว ผู้เรียนจะต้องแสดงพฤติกรรมอะไรอย่างไรออกมาได้บ้าง โดยระบุสิ่งต่างๆ ดังกล่าวไว้ในข้อความที่เราเรียกว่า “วัตถุประสงค์การสอน” แนวคิดนี้เป็นแนวคิดสากลแบบตะวันตก ไม่อาจใช้ได้กับหลักการเรียนการสอนวิชาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีได้ทั้งกระบวนการ เพราะการศึกษาบาลีเป็นการศึกษาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เพราะองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ได้แก่ ปัจจัยด้านระบบและรูปแบบการบริหารการศึกษาที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและทฤษฎีการบริหารงาน ปัจจัยด้านภาวะผู้นำที่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าสำนักเรียนเป็นผู้นำที่มีความโดดเด่นและเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านคุณลักษณะ รวมทั้งเป็นผู้มีผลงานดีเด่นในด้านต่างๆ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของวัดอันเป็นสถานที่ตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี อยู่ในทางเลที่ดี มีภูมิทัศน์ที่สวยงามและเป็นที่ตั้งของโบราณสถาน เป็นที่เจริญศรัทธาของผู้ที่เข้ามาภายในวัด ปัจจัยด้านบุคลากร โดยแต่ละฝ่ายจะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความขยัน เลียสละ และเคารพซึ่งกันและกัน ปัจจัยด้านงบประมาณ จะต้องมีการจัดตั้งมูลนิธิ เพื่อนำดอกผลมาใช้เป็นกองทุนการศึกษา การบริหารการศึกษา รวมทั้งทุนบริจาคโดยศิษยานุศิษย์ของเจ้าอาวาส ทั้งในและนอกประเทศ ปัจจัยด้านแรงจูงใจ มีการสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับผู้สอนและผู้เรียนที่ดีเยี่ยม เช่น ครูผู้สอนจะได้รับนิตยภัตรประจำเดือนและได้รับทุนศึกษาต่อ ผู้เรียนจะได้รับการอุปการะและทุนการศึกษาสม่ำเสมอ ปัจจัยด้านรูปแบบการเรียนการสอน มีการเรียนการสอนตลอดทั้งปี ซึ่งมุ่งเน้นให้นักเรียนสามารถสอบไล่ได้ภายในปีเดียว และปัจจัยด้านความมุ่งมั่นของเจ้าอาวาสและครูสอน ซึ่งทั้งสองฝ่ายเป็นเสาหลักที่สำคัญยิ่ง ไม่เคยคำนึงถึงความเหน็ดเหนื่อย มีเจตนารมณ์และศรัทธามุ่งมั่นต่อความสำเร็จของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นสำคัญ

วารสาร นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2564

แนวทางการพัฒนาหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ต้องอาศัย บริบททางสังคม ความต้องการของผู้เรียน หลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน สิ่ง que ผู้เรียนได้จากการเรียนรู้ เกิดการเปลี่ยนแปลงและมี พัฒนาการในเชิงลบและบวก ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ: กระบวนการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

วัตถุประสงค์ของหลักสูตรเป็นสิ่งบ่งบอกแนวทางให้ผู้สอนหรือครูได้กำหนดวิธีการและพิจารณาเพื่อเลือกวิธีสอน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเสริมทักษะให้เหมาะสมกับพฤติกรรมที่ต้องการที่จะให้บังเกิดขึ้นในตัวผู้เรียน และยังเป็นแนวทางในการพิจารณาจัดเตรียมสื่อที่จะใช้ในการเรียนการสอน รวมถึงเป็นแนวทางในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยว่า บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้มากน้อยแค่ไหนเพียงใด ซึ่งในทางปฏิบัติสามารถใช้วัตถุประสงค์เป็นหลักในการกำหนดเนื้อหา วิธีสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลควบคู่กันไปได้ โดยยึดหลักการบริหารจากส่วนกลาง แต่ต้องตอบโจทย์ในบริบททางสังคมได้และให้ผู้เรียนได้เห็นทิศทางเมื่อตนเองจบการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่ง และสามารถใช้ความรู้พร้อมทักษะด้านต่างๆ ที่ได้เรียนรู้มาพัฒนาตนเองให้เกิดความชำนาญเชี่ยวชาญได้ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจำเป็นต้องทางการทดลองใช้จริงและตรวจสอบประเมินผล ควบคู่กันไปด้วยพร้อมกันหลายๆ ครั้งเป็นวงจร ตามกรอบความคิดที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา เช่นหลัก อิทธิบาท 4 อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่มุ่งสู่ความสำเร็จ ที่มีองค์ประกอบ 4 ด้าน ที่ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท 4 ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จมี 4 อย่าง(ที.ปา. (ไทย) 11/231/233) คือ ฉันทะมีความพอใจมีใจรัก คือพอใจที่จะทางสิ่งนั้นและทางด้วยใจรัก ต้องการความสำเร็จเป็นอย่างดี ไม่หวังเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร วิริยะพากเพียรทางคือ ขยันหมั่นประกอบทางสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน ไม่ท้อถอยจิตตะเอาใจใส่ฝึกฝาคือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทางนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยใจ ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย วิมังสาใช้ปัญญาสอบสวนคือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและหา ข้อบกพร่อง เป็นต้น

จากปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีทั้ง 5 ด้าน ตามที่กล่าวมา คือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผลนั้น คณะสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรดำเนินการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

วารสาร นิตยสารเสียงธรรมจากมหานาน ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2564

1) ด้านปัจจัย ได้แก่ ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีต้องมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีความรู้ความสามารถ ตรงกับงานที่รับผิดชอบและมีจำนวนเพียงพอ โดยมีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

(1) ควรปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร ให้คุณภาพทางการศึกษาพัฒนาไปในทิศทางที่ดียิ่งขึ้น ให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาในสมัยปัจจุบัน

(2) จัดครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้ตรงตามเนื้อหาวิชาหรือความถนัด มีการอบรมครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่มีอยู่ในปัจจุบันเพื่อพัฒนาสมรรถภาพงานที่รับผิดชอบ

(3) พัฒนาครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี โดยสนับสนุนให้มีการศึกษาค้นคว้าแสวงหาความรู้และเทคนิคใหม่ๆ ในการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และส่งเข้าร่วมประชุม สัมมนา อบรม หรือร่วมกิจกรรมทางวิชาการ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในที่ประชุม

(4) พัฒนาครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้มีจำนวนเพียงพอทั่วสำนักงานทั่วประเทศ ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีควรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีคุณวุฒิและมีประสบการณ์ทางโลกด้วย เพื่อสามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ในปัจจุบันเปรียบเทียบ อธิบายและประยุกต์ใช้ และพัฒนาเทคนิควิธีการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจอย่างแท้จริง และควรใช้สื่อการสอนที่ทันสมัยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนยิ่งขึ้น

2) ด้านกระบวนการ ได้แก่ สำนักงานเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีควรมีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

(1) พัฒนาสำนักงานเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้มีการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติเต็มศักยภาพ โดยมีการปรับปรุงทัศนียภาพ เพื่อให้สถานที่พร้อมรองรับการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสม

(2) พัฒนาสำนักงานเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เริ่มจัดส่งครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีไปศึกษาดูงาน ร่วมกับสำนักงานเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีภายนอก ชี้แจงแผนการเรียนการสอน ซึ่งอธิบายเนื้อหาได้อย่างชัดเจนและเข้าใจง่าย ประเมินความสามารถของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย พึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้น ควรส่งเสริมการจัดทางแผนการสอนในแต่ละชั้น ฝึกอบรมอาจารย์ผู้สอนให้มีเทคนิคการสอนที่เข้าใจง่าย เน้นผู้เรียนเป็นหลัก ควรให้ข้อเสนอแนะและติดตามผล เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น หรือทางวิจัยในชั้นเรียน และใช้กิจกรรมส่งเสริมเพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์พัฒนาสื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ในการสอนให้ทันสมัย ดูแลรักษาความสะอาดสถานที่ให้เอื้อต่อการเรียนรู้

(3) พัฒนาสำนักงานเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย โดยมีการจัดกิจกรรม เชิญบุคลากรมาให้ความรู้ หรือมีการออกไปทัศนศึกษานอกสถานที่บ้าง และควรพัฒนาวิธีการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถในการคิดวิเคราะห์ โต้ตอบ แสดงความคิดเห็นให้มากยิ่งขึ้น และให้ความสำคัญก่อนเริ่มสอนมีการชี้แจงหลักเกณฑ์การประเมินผลให้นักเรียนทราบอย่างชัดเจน ดังนั้น อาจารย์ควรให้ความสำคัญในการชี้แจงหลักเกณฑ์การประเมินผลการเรียนการสอนให้ทราบ และควรจัดอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการทางปัญหาให้เกิดความชำนาญ ความมั่นใจก่อนสอบ

3) ด้านผลผลิต ได้แก่ ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจและเห็นคุณค่าของการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี โดยมีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

(1) พัฒนาให้ผู้เรียนมีความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมของสงฆ์ โดยเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบ และเป็นสิ่งที่ต้องทำ

(2) พัฒนาให้ผู้เรียนสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมศิลปวัฒนธรรม และประเพณีที่ดั้งเดิมของท้องถิ่นและของไทย

ดังนั้น แนวทางการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสู่ความเป็นเลิศของคณะสงฆ์ ควรประกอบด้วยการจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงหลักการ 4 ประการ ได้แก่ ความคาดหวังของสังคมต่อบทบาทของสถาบันสงฆ์ ความต้องการการศึกษาของคณะสงฆ์ ความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาของชาติตามรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ การร่วมอยู่ในระบบการจัดการศึกษาของชาติไม่แยกส่วนเฉพาะสงฆ์ โดยมีผู้แทนสงฆ์เข้าร่วมอยู่ในคณะกรรมการการศึกษาทุกระดับ อันจะช่วยเอื้อประโยชน์ต่อความเป็นเอกภาพเชิงนโยบายในการจัดการศึกษาและเป็นการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาอย่างได้ประโยชน์สูงสุด รวมทั้งบรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาเชิงความรู้คู่คุณธรรมเพื่อสังคมไทย สังคมพุทธอย่างยั่งยืน

บทสรุป

การศึกษาปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยที่มีผลต่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักสูตรคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จึงเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างรากฐานอันมั่นคงต่อการสืบต่อพระพุทธศาสนา เพราะการที่พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาผ่านทางภาษาบาลีที่บรรจุพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจะเป็นที่ยอมรับว่าเป็นผู้ทรงภูมิธรรมและเป็นผู้นำทางปัญญาของประชาชนอย่างแท้จริงแต่การบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แยกส่วนออกจากระบบการบริหารการศึกษาของชาติทางให้เกิดปัญหาทั้งด้านการจัดการ งบประมาณ การบริหารหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การวัด และประเมินผล คุณภาพการศึกษา คุณภาพของบุคลากรทางการศึกษาทั้งผู้บริหารและผู้สอน ตลอดจนสวัสดิการและความมั่นคงในอาชีพ หลักสูตรการศึกษาไม่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ดังนั้นปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเกิดจากการขาดเอกภาพในการจัดการศึกษา ขาดผู้รับผิดชอบด้านการบริหารโดยยึดธรรมเนียมเดิมว่าพระสงฆ์เพียงจัดสอนและวัดผล การศึกษาเป็นเรื่องของสำนักเรียนนั้นๆ เป็นผลให้การศึกษาเป็นไปตามยถากรรม ไม่มีระบบระเบียบ หลักสูตรที่ใช้เรียนใช้สอนก็สืบทอดมาจากอดีต มีการปรับปรุงบ้างแต่ก็ไม่แตกต่างจากเดิม (สมัยรัชกาลที่ 2) ดังนั้น แนวทางการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสู่ความเป็นเลิศ ก็คือ การพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรให้ได้มาตรฐานโดยสอดคล้องกับหลักสูตรบาลีลงในหลักสูตรพระปริยัติธรรม-แผนกสามัญศึกษา ปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอน จากท่องจำมาเป็นวิเคราะห์วิจารณ์ธรรม สร้างบรรยากาศการเรียนการสอน ปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรเพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้เท่าทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน สามารถนำความรู้มาปรับประยุกต์ให้คนรุ่นใหม่ได้

วารสาร นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2564

เข้าใจมองเห็นคุณค่า ส่งเสริมมาตรฐานครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ปรับปรุงด้านคุณภาพการเรียนการสอน มีสวัสดิการถวายที่เหมาะสม ระดมทรัพยากรต่างๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน รัฐควรเกื้อหนุนงบประมาณการศึกษาทางธรรมให้เพียงพอเช่นเดียวกับการศึกษาทางโลกเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา.(2539) **คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

กรมการศาสนา.(2541.) การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

กรมการศาสนา.(2539). **ประวัติการศึกษาของคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539). พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต).(2531). **หลักการศึกษามหาวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระราชวรมนี (ประยูรย์ ปยุตโต).(2529). **การศึกษาของคณะสงฆ์: ปัญหาที่รอทางออก**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.

สมชาย ไมตรี.(2539). **การศึกษาของพระสงฆ์ในประเทศไทย. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ,

สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง.(2542). **การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.

สุนน อมรวิวัฒน์ และคณะ.(2535). **ความคิดและภูมิปัญญาไทยด้านการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.(2558). **แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี พุทธศักราช 2558 – 2562**. นครปฐม: สำนักงานพระ